

MISTERELE DUNĂRII

Revistă de cultură istorică dobrogeană

Vol I Nr. 4

Septembrie 2017

Redactori: Mihai Tiuliumeanu

Nicolae C. Ariton

Ilustrația copertei:

Curtea sultanului Selim al III-lea. Primirea demnitarilor la Poarta Fericirii

Editare și distribuție:

CERTA - Continuing Education, Resources & Trainig Association

Tulcea, septembrie 2017

www.cert-a.org

Bibliogr.

ISSN 2537-2424

CUPRINS

4	Descălecătorii uitați de țară: mocanii din Dobrogea (partea a II-a)
31	Bandiții atacă Regimentul 33 Tulcea
35	Feminin
42	Prin cărciumi și taverne
48	Levenți și aiani în Dobrogea otomană
67	Mocani și tâlhari. Povestea baciului Tomegea (Mihail Sadoveanu)
77	Obiceiuri cinematografice tulcene

DESCĂLECĂTORII UITAȚI DE ȚARĂ: MOCANII DIN DOBROGEA

Partea a II-a

*„Din largi cărări de codru, din munți cu vârful nouri
Eșit-a Dragoș-Vodă, îmblânzitor de bouri.
Mulțimea curgătoare s'a fost întins pe vale
Și buciumele sună și oile-s pe cale.
Nainte merg moșnegii cu pletele bogate
Țiind toege albe în mâinile uscate.
Astfel eșiau tot rânduri, venind de sub verzi ramuri,
Copii - ciobani de turme, moșnegi - păstori de neamuri.”*

Mihai Eminescu, Bogdan - Dragoș

Primejdiile transhumanței

Transhumanța nu este nici pe departe o călătorie idilică, așa cum am fi tentați a crede, cu ciobani cântând din caval și mioare care îi urmează liniștite, fremătând în picioarele lor mărunte drumuri și cărări pitorești.

Un drum atât de lung și anevoios, nu este lipsit de primejdii. Câte și mai câte întâmplări nefericite s-au uitat, doar pentru că nu a fost nimeni acolo, să le poată așterne pe hârtie! Din frânturile de documente, memorii și scrisori (în primul rând corespondența diplomatică și rapoartele consulilor austrieci în Țara Românească), putem ghici măcar o mică parte a greutăților cu care se confruntau mocanii, în drumul lor spre Bărăgan, Dobrogea sau Bulgaria.

Unele din acestea din pricina vremii sau a trecerii Dunării, altele din pricina leventilor, tâlharii la drumul mare sau a bașibozucilor. Dar cele mai multe din cauza lăcomiei și ticăloșiei slujbașilor din Țara Românească, oamenii plătiți să vegheze la bunul mers al negoțului, care se purtau ca niște asupritori.

În raportul din 12 februarie 1783, al agentului consular Metzburg către cancelarul austriac Kaunitz, se spune că Țara Românească a fost lovită de o iarnă atât de grea, de nu se mai pomenise asemenea urgie de mai bine de jumătate de

veac. Cu o zi înainte, Metzburg primise veste că iarna a prins în câmp deschis unele turme ale mocanilor transilvăneni, 2 ciobani, 3 câini și 600 de oi fiind îngropați de viscol în părțile Ialomiței.¹

Alteori, crivățul, suflând cu îndârjire peste Bărăgan, a dislocat turme întregi de oi și le-a înecat, împreună cu ciobanii, în balta Mostiștei.²

Despre viața aspră a mocanilor și vitregiile pe care aceștia trebuiau să le înfrunte, în Dobrogea sau în Bărăgan, vorbește Mihail Sadoveanu în *Ostrovul lupilor*:

„Iar ce se întâmplă când se năpustește asupra lumii un vifor nemilos, grămădind troiene, și bate și înalță omăt vreme de șapte zile fără contenire, numai oierii știu; căci omenirea cealaltă se ascunde în case și se tupilează în bordeie, se prăjește la vatra cu jăratric clipind din ochi ca mâța; pe când ciobanul nu știe de poclăzi, așternut și sobă; nici focul lui de vreme bună și de prietenie sub stele nu-l poate aprinde; ci stă zi și noapte în spulber lângă oi, se culcă în tohoarcă trăgându-și căciuloiul până la nas, își face culcuș ca o fiară și stă cu urechea ațintită la mișcarea turmei. Dacă-i spulber mare și curge omăt mult, plimbă oile în loc, ca să rămâie tot deasupra pe așezătură, să nu covârșească troianul toate ca într-un mormânt. Dacă umblă haite de lupi, baltagul trebuie să-i fie gata și câinii treji. Aprigă vieață”.³

Firi puternice, mocanii înfruntă bărbătește atât asprimile iernii, cât și nedreptele orânduiei omenești.

La 28 septembrie 1797, consulul Michael von Merkelius îi scria din București lui Herbert Rathkeal că păstorul ardelean Dumitru Popa fusese jefuit de niște bandiți turci la Zimnicea și despăgubit cu doar 200 florini, urmând să i se achite restul după prinderea hoților. Care nu au mai fost prinși vreodată...

---

¹ I. Georgescu, *15 ani de transhumanță în Țările Române (1782 - 1787)*, în *Analele Dobrogei*, V-VI, 1924-1925, p. 34

² I. Ghelase, *Vechimea autohtonilor și a transhumanței mocanilor bârsani în Câmpia Română și Dobrogea*, în *Peuce*, II, 1971, p. 378

³ I. Verbină, *Oameni și locuri din Ardeal în opera lui Mihail Sadoveanu*, în *Revista Transilvania*, nr. 7, 1941, p. 483

Dar cele mai rele samavolnicii trebuiau să le suporte mocanii transilvăneni, în Țara Românească, din partea slujbașilor domniei.

„Se va da poruncă vătafilor de plaiu, ispravnicilor și altor slujbași să trateze pe păstori ca pe niște prieteni și vecini, și să nu-i mai înjure și bată ca în trecut”⁴, se spune într-un firman împăărătesc, de pe vremea sultanului Mustafa al II-lea (1695 - 1703), în care erau stipulate privilegiile păstorilor transilvăneni care tranzitau Țara Românească.

Cine erau acești vătafi de plai, abuzivi și venali, al căror comportament discreționar a rămas de poveste?

Nimeni alții decât oamenii domniei, însărcinați să păzească trecătorile, punctele de trecere dinspre Transilvania. Dintr-un document de la 1792, care reglementa o altă pricină între vătafi și păstori, aflăm care erau plaiurile de munte: Vulcan, Novaci, Hurez, Cozia - spre pasul Vulcan; Loviște, Arif - spre Turnul Roșu; Dâmbovița, Nucșoara, Sub Ialomița, Ialomița - spre pasul Bran; Prahova pe Timiș; Teleajen către Șanț; Buzău, Pârscov, Râmnic - spre pasul Buzăului.

17 vătafi păzeau aceste plaiuri și aveau în grijă siguranța comunicațiilor și a negoțului între cele două țări românești. O poziție atât de importantă le dădea atâta putere, încât abuzau de ea fără nici o jenă.

Sute de plângeri ale păstorilor transilvăneni au fost înregistrate de cancelaria domnească a Țării Românești, iar în ele sunt înfățișate abuzurilor vătafilor de plai: că iau vamă în bani mai mult decât era rânduiala, că le confiscă mocanilor cheagul și sarea pe motiv că le importă ilegal în Transilvania, că le iau lâna și oile, fără să le plătească nimic.

Mulțime de alte plângeri sunt făcute împotriva ispravnicilor, a căpitanilor de panțări⁵, a păzitorilor vadurilor Dunării, a căpitanilor de poștă, a zapciilor, a logofeților, precum și a altor slujbași domnești.

---

⁴ *Ibidem*, p. 35

⁵ Corp de oaste (călare) însărcinat cu paza granițelor, cu transmiterea știrilor și cu îndeplinirea unor porunci ale autorităților;

Dintr-un document de la 1793 aflăm că un căpitan, cu numele Lazăr Fundul, a jefuit pe păstori, iar același lucru îl făcea, doi ani mai târziu, și căpitanul Dumitrache Ispir. Cei doi jefuitori ar fi încasat ilegal aproximativ 483 piaștri, 60 de căși și 123 de miei.⁶

Căpitani de poștă le luau mocanilor caii, chipurile pentru treburi urgente, înapoiindu-i betegi sau uitând să-i mai înapoieze, după cum aflăm din plângerile trimise lui Raicevich, primul consul al Austriei la București, în anul 1784.

Alteori, abuzurile veneau chiar de la curtea domnească și atunci erau mult mai păguboase. La 9 mai 1783, consulul Raicevich relatează de la București despre sosirea *gelepilor*, adică a negustorilor însărcinați cu procurarea berbecilor pentru saraiul împărătesc și ienicerii din Constantinopol. În fruntea acestora se afla un escroc notoriu, grecul Chibritci, care i-a prezenta domnului Munteniei, Nicolae Caragea, o ordonanță de plată în valoare de 80.000 de piaștri⁷.

Cum vistieria țării era goală, Caragea a dat poruncă ispravnicilor să impună, peste birul obișnuit, alți 5 piaștri de fiecare familie. Dar cum strângerea birurilor era o afacere anevoioasă, Domnul îi sfătuia vătafi și pe ispravnici să rețină pe păstorii ardeleni cu turmele pe locul unde se vor afla, până ce se vor aduna banii necesari.

Cu alte cuvinte, se încerca a forța mâna păstorilor, determinându-i să plătească mai mult, pentru a nu le muri turmele de foame sau boală. Pierderile păstorilor au fost uriașe. Mii de oi au pierit, iar cele rămase în viață nu mai erau de nici un folos, pentru că nu mai dădeau lapte.

Raicevich a încercat să intervină pe lângă domn, pentru a se da drumul păstorilor și pentru limitarea rechiziționărilor de animale, care se făceau abuziv. Caragea a aruncat toată vina pe grecul Chibritci, pe care îl cunoștea de om rău, drept care, după spusele sale, se opusese venirii acestuia, însă cuvântul Marelui

---

⁶ I. Georgescu, *15 ani de transhumanță*, p. 37

⁷ Monedă turcească de argint, care a circulat și în Țările Române, valorând o sutime dintr-o liră de aur otomană

Vizir cântărise mai mult. În consecință, fiind vorba de rechiziționări atât de importante, nu se putea face nimic.

Nenorocirile se înmulțeau atunci când pornea vreun război, atât din pricina primejdiilor pricinuite de mișcarea trupelor și încleștările militare, cât, mai ales, din pricina abuzurilor care se făceau, de cele mai multe ori cu girul stăpânirii.

În 1787, după izbucnirea războiului ruso-turc, păstorii transilvăneni îi scriau consulului austriac la București să întrebe dacă mai pot ierna cu turmele la baltă, dacă nu e primejdie să li le răpească turcii, fiindcă în Ardeal se află în situația de a pieri de foame. Nici războiul nu poate opri pe mocani și nici abuzurile autorităților din Țara Românească, care se înmulțesc.

În 1788, consulul austriac Merkelius raportează că oamenii domnitorului muntean Nicolae Mavrogheni (1786 - 1790) luau mocanilor, cu forța, o oaie din zece, fără nici o despăgubire, iar pe cei care îndrăzneau să cârtească îi puneau în fiare.

Când Merkelius a încercat să intervină pe lângă domn, luând partea supușilor împărăției austriece, Mavrogheni i-a răspuns cu emfază: „Eu sunt tot atât de mare cât împăratul roman și nu mă tem de nimeni decât singur de Dumnezeu”.⁸

(continuare în ediția printată)

---

⁸ *Ibidem*, p. 38

Nicolae C. Ariton

BANDIȚII ATACĂ REGIMENTUL 33 TULCEA...

Titlul acestui articol trebuie să recunoaștem că este mai pe scurt, varianta ocolitoare fiind cel din ziarul Adevărul, din șapte iulie 1921, articol pe care îl reproducem în totalitate în rândurile de mai jos, apoi discutăm nițel pe marginea acestui subiect.

„Atacul unei bande contra depozitului de munițiuni al reg. 33 infanterie

Lupta santinelor cu bandiții. Un soldat mort și altul grav rănit - Protestul cetățenilor contra administrației locale.

Tulcea, 5 - Ieri noapte, între orele 10-11, o bandă înarmată a atacat depozitul de munițiuni al regimentului 33 infanterie din Tulcea.

Santinela de pază, după somațiunile legale, a deschis foc asupra bandei, care înainta îndrăzneț.

În acest timp, s-a angajat o luptă în toată regula între bandiți și santinele.

În această luptă, una din santinele a căzut moartă, iar alta a fost grav rănită la picior.

Bandiții s-au făcut în urmă nevăzuți.

După declarațiile unei santinele, bandiții dispuneau de o căruță în care s-ar fi aflat o mitralieră.

Autoritățile militare superioare au fost avizate. Se crede că tot banda care terorizează județul Tulcea de aproape două luni de zile, la drumul mare și jefuind pe călători, ziua în amiaza mare, au atacat și depozitul militar spre a se aproviziona cu munițiuni.

Lovitura aceasta a bandiților este așa de îndrăzneată încât a îngrozit toată lumea, astfel că nici un călător nu mai riscă să iasă din județ.

Lipsa de măsuri contra bandelor cărui fapt se datorește acte de asemenea îndrăzneală au determinat un protest din partea cetățenilor prin care se aduce grave învinuiri administrației locale, acuzând-o de apărare și tembelism. Tot acest protest

spune că actualul prefect, d. Victor Berceanu se dezinteresează cu totul de administrația județului și lipsește regulat de la post din diferite motive.

Se cere intervenția guvernului spre a se pune capăt acestei îngrozitoare stări de lucruri.”⁹

Despre bandiții de odinioară se vorbește, în general, de bine, chiar subsemnatul a scris o carte dedicată banditului Licinsky, cel care ne-a terorizat orașul, intitulată „Tulcea sub banditul Licinsky (1887-1891)” și care va apare în curând. Explicația acestei îngăduințe față de asemenea personaje este atracția oamenilor pentru ceea ce este în afara legii, împotriva autorităților care îngăduiesc libertatea individuală în numele apărării celei sociale, inechitatea societății, cu cei bogați care-i ignoră pe cei săraci, figuri de haiduci și pirați, care iau de la cei bogați (care și așa au prea mult) pentru a da (doar din când în când, celor care nu au suficient). Una peste alta, bandiții și tâlharii sunt de multe ori apreciați de noi toți pentru că partea din noi, răzvrătită împotriva sistemului, se regăsește în cei care aplică lovituri, mai mult sau mai puțin demne, acestuia.

Ilustrată cu defilarea Regimentului 33 Tulcea în Piața Mircea, anul 1902

⁹ Adevărul, 34, nr. 11427, 7 iulie 1921

Dar să lăsăm teoria la o parte și să spunem despre bandiții din articolul citat mai sus că nu erau decât o șleahță de tâlhari, fără pedigri, care au atacat un celebru regiment tulcean, plin de istorie. Singurul motiv pentru care le putem oferi însă o scuză pentru această gafă impardonabilă este faptul că totul este întâmpla în anul 1921, adică la foarte puțin timp de încheierea Primul Război Mondial, când încă prin Dobrogea bântuiau cete de soldați dezertori din armatele încleștate: români, bulgari, ruși, dar și oameni fără căpătâi organizați în bande mai mult sau mai puțin periculoase.

(continuare în ediția printată)

Laura Stănică

FEMININ

Intro:

poezia se hrănește cu mine, cu sângele meu, mă consumă când respir, probabil asta e motivul pentru care am un delay la respirat; sunt legată de vers, de imagini în cuvinte ca de-un iubit ce întruchipează perfecțiunea Olimpului și în zgomot de inimi, de îmbrățișări înfometate și dezordonate, între cer și pământ, scriu.

ars poetica

suspiciunile rătăcirile visul
înghit limitele temporale
accelerează pulsul
poezia

frică

frică de urletul lupului
de târâitul șarpelui
de sfârtecarea tigrlui
de jupuirea canibalului
frică de somn
de vis
de tine

inspirație montană

când aerul nu e oxidat
și muntele stă să cadă pe umbra ta
pe inima ta
când plămâni-ți zâmbesc

poezia îți trece cascadă
dinspre inimă-n creier
nazal către limbă
o scuipi sau o țipi
o cânti o sughiți
și ți-e bine

after eden

raiul s-a închis și adam geme la poartă
zilele sunt mai palide
noptile adânci
foșnetul frunzelor nu-l liniștește
curgerea apei îl disperă
umbrele
o
da
umbrele îl paralizează
singurătatea
îl strânge îi frânge inima
încleștat în pocăință
rămâne stângaci
la un pas
ea
zadarnic îngenunchează

(continuare în ediția printată)

Nicolae C. Ariton

PRIN CÂRCIUMI ȘI TAVERNE

(Fragment din volumul *Tulcea la 1870 - prin timp, cafenele și taverne*,
în curs de apariție)

Taverne tulcene. Închipuiți-vă o zi cețoasă de toamnă târzie în Tulcea anilor 1870. Cântecul muezinului, care își invita credincioși musulmani la rugăciunea din zori, a încetat de clipe bune și pe ulițele înguste ale mahalalelor turcești, românești, bulgărești, rusești, oamenii coboară către port, pentru a începe munca.

Majoritatea își târâie picioarele, adormiți încă, purtând pe umeri ustensilele de pescuit, coșuri de nuiele, saci de cânepă, lădițe cu scule sau tot felul de mărfuri pentru a face negustorie. Ulițele încep să se aglomereze cu căruțe trase de cai sau boi puternici, singurii capabili să urnească atelajele care vor fi umplute cu piatră de carieră, butoaie, sau saci.

Pare o cale simplă de urmat chiar și pentru un străin de oraș. Să cobori agale, aproape cu ochii închiși, pentru a ajunge în preajma Dunării, acolo unde zvâcnește adevărata viață economică a orașului. Doar că în calea tuturor acestor sute de oameni este o piedică care-i oprește pe majoritatea să ajungă atât de devreme la muncă: cârciuma!

Nu mai puțin de 166 de cârciumi și 35 de hanuri sunt răspândite pe ulițele Tulcei, toate cu ușile deschise, așteptându-și mușterii de dimineață. Cârciumari de toate națiile, mai puțin turci, care nu au voie nici să consume nici să comercializeze băutura, îi invită zâmbind pe tulcenii grăbiți: „Hai, neamule, la una mică, să te încălzești!”

Majoritatea opresc și cer o „zăpăceală”, care este un rachiu din tescovină, abia făcut, „neșezat”, cum zic oamenii, care te zăpăcește de cap dacă bei mai mulțisor. Românii îi zic rachiu, bulgarii rakie, grecii ouzo, iar rușii, cărora nu le plăcea „slăbiciunea” țuicii, dau pe gât câte o „apșoară”, o traducerea aproximativă a votcii.

Fotografie cu strada Sf. Nicolae, din perioada interbelică, în planul din dreapta se pot vedea două mese de restaurant și câțiva clienți

Rar câte un mușteriu care cere câte o stacană de vin așa de dimineață. Puțini plătesc, majoritatea se trec pe răboj ca să plătească altădată, când au să aibă banii.

Ici, acolo, câte un tulcean trece încruntat, fără să se uite măcar spre ușile cârciumii, semn că fie nu mai are credit la hangii, fie suferă de vre-o boală. În general, e mai bine să fii bolnav decât dator la cârciumar, pentru că după ce erau așteptați și rugați de câteva ori să plătească, în final, erau pândiți de câțiva mardeiași tocmiți de acesta, să le „înmoaie” oasele în contul datoriei neplătite.

Toate aceste cârciumi de mahala erau, în majoritatea cazurilor, niște maghernițe amărâte, de câțiva metri pătrați, clienții stând de cele mai multe ori afară, chiar și în zilele de iarnă cu puțin soare. Mobilierul era alcătuit din câteva mese de lemn noduros și câteva scaune șchioape, la care se adăuga teigheaua cârciumarului. În spatele acesteia se aflau butoaiele cu vin, de câteva soiuri, rachiu de tescovină și fructe (prune, corcodușe, caise, mere și pere).

Pahare din sticlă nu prea existau, că erau scumpe și se spărgeau repede, băutura se servește la ceașcă, pentru tărie și ulcea sau bardac¹⁰ din lut, pentru vin. Majoritatea sunt ciobite, dar nu din lăcomia mușterilor, care ar mușca din buza recipientului, ci pur și simplu că lutul ars nu este tare rezistent pe cât sunt de

---

¹⁰ De la *bardak*, în limba turcă, însemnând cană.

voinicii tulcenii noștri. De apă curentă, pentru spălarea acestora, nici vorbă, doar câte o găleată cu apă, uitată în vre-un colț de cârciumă, dar rar, pentru că hangii pricepuți știu că mușterii trebuie să-și stingă setea doar din butoaie.

Cei mai pricepuți în meserie, nu se zgârcesc și au deasupra tejghelei atârnată o culme cu pește uscat și sărat bocnă, cumpărat, de obicei de la pescari pe nimic toată sau în contul unor consumații neplătite. Din când în când, face cinste tuturor cu câte o fâșie subțire de pește uscat care face setea și mai mare, motiv să sporească consumația de vin și tărie.

Spuneam că aceste cârciumi de mahala sunt înguste, de obicei o cameră la stradă a casei cârciumarului, în peretele căreia acesta a montat o ușă îngustă și joasă, prin care abia se strecura un om. Să spunem că aceste uși erau făcute intenționat așa joase, de frica hoților, care astfel erau obligați să se aplece mult și să intre cu capul înainte, în felul acesta fiind mai ușor de altoit după ceafă, cu un rețevă din lemn noduros.

(continuare în ediția printată)